

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 ตรวจเอกสาร	3
บทที่ 3 อุปกรณ์และวิธีการ	35
บทที่ 4 ผลการทดลอง และวิจารณ์ผลการทดลอง	43
บทที่ 5 สรุปผลการทดลอง	76
เอกสารอ้างอิง	79
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	89
ภาคผนวก ข	90
ภาคผนวก ค	95
ภาคผนวก ง	96
ภาคผนวก จ	99
ภาคผนวก ฉ	102
ภาคผนวก ช	136
ประวัติผู้เขียน	140

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	สรุปความแตกต่างของโรคโนซิมา <i>N. ceranae</i> กับ <i>N. apis</i> ที่เข้าก่อโรคในผึ้ง	13
ตารางที่ 2	จำนวนตัวอย่างผึ้งที่ได้จากการสำรวจลานเลี้ยงผึ้งพันธุ์จากจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแพร่ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557	36
ตารางที่ 3	ไพรเมอร์ 218 MITOC มีความจำเพาะเจาะจงกับ <i>N. ceranae</i> และไพรเมอร์ 321 APIS มีความจำเพาะเจาะจงกับ <i>N. apis</i> ถูกออกแบบมาจาก GenBank	40
ตารางที่ 4	ส่วนผสมของปฏิกิริยา Multiplex PCR ต่อ 1 ตัวอย่าง ในการเพิ่มปริมาณ ดีเอ็นเอ	41
ตารางที่ 5	ผลการตรวจสอบสปอร์ของโรคโนซิมาในผึ้งพันธุ์ ด้วยกล้องจุลทรรศน์แบบ คอมพาวนด์	49
ตารางที่ 6	ปริมาณสปอร์เฉลี่ยของโนซิมา ที่ก่อ โรคในผึ้งพันธุ์ ที่ตรวจพบจากลานเลี้ยง ผึ้งตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแพร่ ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557	50
ตารางที่ 7	ข้อมูลด้านอนุกรมวิธานวิทยาจังหวัดเชียงใหม่ก่อนดำเนินการเก็บตัวอย่าง ถึงวันที่ เก็บตัวอย่าง กับปริมาณสปอร์โนซิมาที่ตรวจพบภายใต้กล้องจุลทรรศน์แบบ คอมพาวนด์	57
ตารางที่ 8	จำนวนตัวอย่างพิสูจน์ดีเอ็นเอของโรคโนซิมาในผึ้งพันธุ์ในพื้นที่ภาคเหนือ ตอนบน 3 จังหวัด ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557	68
ตารางที่ 9	ผลการตรวจสอบดีเอ็นเอที่ได้จากตัวอย่างผึ้ง โดยการใช้สวิงโอบ	69
ตารางที่ 10	ผลการตรวจสอบดีเอ็นเอของตัวอย่างที่ตรวจพบสปอร์ของโรคโนซิมาในผึ้ง พันธุ์ที่ตายหน้ารัง	69
ตารางที่ 11	แสดงจำนวนตัวอย่างที่ตรวจพบการปรากฏดีเอ็นเอของโรคโนซิมาในแต่ละ เดือนของจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแพร่	73

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 12	แสดงการปรากฏดีเอ็นเอของตัวอย่างที่ตรวจพบสปอร์โรคโนซิมาในฝั่่งพันธุ์ ที่ตายหน้าร้างในแต่ละเดือนของจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแพร่	74
ตารางที่ 13	การวัดขนาดสปอร์ของโรคโนซิมา หน่วยเป็นไมโครเมตร	89
ตารางที่ 14	ปริมาณสปอร์ที่ตรวจพบของลานเลียงฝั่่งจังหวัดเชียงใหม่	96
ตารางที่ 15	ปริมาณสปอร์ที่ตรวจพบของลานเลียงฝั่่งจังหวัดลำพูน	97
ตารางที่ 16	ปริมาณสปอร์ที่ตรวจพบของลานเลียงฝั่่งจังหวัดแพร่	98
ตารางที่ 17	ข้อมูลด้านอุณหภูมิที่วัดได้ ขณะเก็บตัวอย่างฝั่่ง ณ ลานเลียงฝั่่ง 3 จังหวัด ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557	99
ตารางที่ 18	ข้อมูลด้านความชื้นสัมพัทธ์ที่วัดได้ ขณะเก็บตัวอย่างฝั่่ง ณ ลานเลียงฝั่่ง 3 จังหวัด ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557	100
ตารางที่ 19	รายงานข้อมูลอุตุณิยวิทยา ศูนย์อุตุณิยวิทยาภาคเหนือ จ. เชียงใหม่	102
ตารางที่ 20	รายงานข้อมูลอุตุณิยวิทยา ศูนย์อุตุณิยวิทยาภาคเหนือ จ. ลำพูน	115
ตารางที่ 21	รายงานข้อมูลอุตุณิยวิทยา ศูนย์อุตุณิยวิทยาภาคเหนือ จ. แพร่	127
ตารางที่ 22	ปริมาณดีเอ็นเอตัวอย่างฝั่่งเก็บจากการใช้สวิงโอบ	136
ตารางที่ 23	ปริมาณดีเอ็นเอตัวอย่างฝั่่งที่ตายหน้าร้าง	138

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ผู้ค้นพบโรคโนซิมาสาเหตุการตายของผึ้ง	6
ภาพที่ 2 วงจรชีวิตของโรคโนซิมา ในเซลล์ลำไส้ส่วนกลางของผึ้ง	7
ภาพที่ 3 ภาพแสดงโครงสร้างภายในของสปอร์โนซิมา ชนิด <i>N. ceranae</i> โดยแสดงส่วนประกอบตามสัญลักษณ์ ได้แก่ EN = endospore, EX = exospore, PM = plasma membrane, N = nucleus และ PFs = 20-22 isofilar coils of the polar filament	9
ภาพที่ 4 การย้อมสี Giemsa-stain, Stained blue-white ของสปอร์โนซิมาอาศัยในเซลล์ลำไส้ผึ้ง ส่วน Stained red คือ นิวเคลียสของเซลล์ลำไส้ผึ้ง	10
ภาพที่ 5 ความเสียหายที่ส่งผลกระทบต่อสรีรวิทยาของรังไข่ของผึ้งแม่รังที่ถูกทำลายด้วย <i>N. apis</i> เมื่อเปรียบเทียบกับรังไข่ผึ้งแม่รังที่ไม่ได้รับเชื้อ	12
ภาพที่ 6 ความรุนแรงของโรคโนซิมาที่เกิดจากเชื้อสาเหตุ	16
ภาพที่ 7 แสดงการงอก filament ของสปอร์โนซิมา 2 สองชนิด โดยเชื้อ <i>N. apis</i> สามารถมีชีวิตอยู่ได้ในอุณหภูมิ 4 องศาเซลเซียส ขณะที่ <i>N. ceranae</i> ไม่สามารถเจริญเติบโตได้ในอุณหภูมิต่ำกว่า 4 องศาเซลเซียส เนื่องจากไม่เกิดการงอกของ polar filament ซึ่งมีหน้าที่ในการขนถ่าย sporoplasms	18
ภาพที่ 8 การเปรียบเทียบลักษณะลำไส้ที่ถูกโรคโนซิมาเข้าทำลาย กับลำไส้ปกติ	19
ภาพที่ 9 ผลิตภัณฑ์สารปฏิชีวนะ ใช้รักษาโรคโนซิมาในผึ้ง	24
ภาพที่ 10 รูปร่างของสปอร์โนซิมาทั้งชนิด <i>N. ceranae</i> และ ชนิด <i>N. apis</i> แต่การจำแนกรูปร่างต้องอาศัยความชำนาญในการวิเคราะห์	26
ภาพที่ 11 แสดงตัวอย่างลานตั้งรังผึ้ง (ทิศทางการตั้งรังผึ้งขึ้นอยู่กับลักษณะทางภูมิประเทศของแต่ละพื้นที่) ในการเก็บตัวอย่างผึ้งจำนวน 3 รัง ของแต่ละลานเลี้ยงผึ้ง	35
ภาพที่ 12 แสดงการเก็บตัวอย่างผึ้งพันธุ์บริเวณหน้ารังผึ้ง	36
ภาพที่ 13 เครื่องมือนับจำนวน Hemacytometer เพื่อใช้นับจำนวนสปอร์โนซิมา	37
ภาพที่ 14 ผลผลิตดีเอ็นเอที่สกัดได้ เป็นตะกอนดีเอ็นเอพร้อมใส่ TE Buffer	39

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 15 เครื่องวัดค่าปริมาณดีเอ็นเอ (Nanodrop spectrophotometer micro volume sample retention system)	40
ภาพที่ 16 เครื่อง Thermal Cycler Programmable Thermal Controller PTC-200TM Thermo cycler	43
ภาพที่ 17 แสดงการตรวจสอบผลิตภัณฑ์พีซีอาร์ด้วยวิธีอิเล็กโตรโฟริซิส และถ่ายภาพด้วย Gel documentation	42
ภาพที่ 18 ลักษณะการตายของผึ้งบริเวณหน้ารังที่มีสาเหตุมาจากเชื้อสาเหตุของโรคโนซิมา ซึ่งพบขณะสำรวจ และเก็บตัวอย่างผึ้งงาน	44
ภาพที่ 19 ลำไส้ของผึ้งพันธุ์ที่ตายหน้ารัง ที่ดึงออกจากส่วนท้อง พบว่ามีลักษณะเป็นสีขาวขุ่น	44
ภาพที่ 20 แสดงเปอร์เซ็นต์การตายของผึ้งที่พบอยู่บริเวณหน้ารัง โดยได้จากการสำรวจในลานเลี้ยงผึ้งของจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และแพร่ ตั้งแต่ช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557	45
ภาพที่ 21 การตายของผึ้งด้วยสาเหตุอื่น ๆ ที่ได้จากการสำรวจ	47
ภาพที่ 22 แสดงลักษณะสปอร์โนซิมา ที่ได้จากการบดเนื้อเยื่อลำไส้ของผึ้ง และสามารถมองเห็นได้ด้วยกล้องจุลทรรศน์แบบคอมพาวนด์ที่กำลังขยาย 40X	48
ภาพที่ 23 ข้อมูลจำนวนปริมาณสปอร์โนซิมา กับการวัดผลอุณหภูมิเฉลี่ย และความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย ที่วัดได้ ขณะสำรวจ และเก็บตัวอย่างผึ้งในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2556 และเดือนมกราคม ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2557	52
ภาพที่ 24 ตำแหน่งดีเอ็นเอของโรคโนซิมา เป็นตัวอย่างที่สุ่มเก็บจากผึ้งพันธุ์ที่บินเข้าออกบริเวณหน้ารัง โดยถูกสรด้นซ้ายแสดงตำแหน่งของดีเอ็นเอ marker ขนาด 200 คู่เบส และถูกสรด้นขวาล่าง แสดงตำแหน่งของดีเอ็นเอขนาด 218 คู่เบส ซึ่งเป็นดีเอ็นเอของโนซิมาชนิด <i>N. ceranae</i> ขณะถูกสรด้นขวาล่างแสดงตำแหน่งของดีเอ็นเอขนาด 321 คู่เบส เป็นดีเอ็นเอของโนซิมาชนิด <i>N. apis</i>	75

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 25 ตำแหน่งดีเอ็นเอของโรคโนซีมา เป็นตัวอย่างเก็บได้จากการตายของผึ้งพันธุ์บริเวณหน้ารัง โดยลูกศรด้านซ้ายแสดงตำแหน่งของดีเอ็นเอ marker ขนาด 200 คู่เบส และลูกศรด้านขวา แสดงตำแหน่งของดีเอ็นเอ ขนาด 218 คู่เบส ซึ่งเป็นดีเอ็นเอของโนซีมาชนิด <i>N. ceranae</i>	75

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved